

AZERBAJCAN'DA TERİM ÇALIŞMALARI

KAYA TÜRKEY

Anadili yabancı sözcüklerden korumaya, yerli söz değerleriyle yeni bilim ve kültür dili oluşturmaya yönelik uygulamalar, çağdaş kavramlara açılan her dilin gelişiminde yer almıştır. Bu uygulamaların, çok eski girişimlerden kaynaklanarak geldiğini değerli dilbilimcimiz A. Dilâçar'ın bir incelemesinden öğreniyoruz (*Anadili İlkeleri ve Türkiye Dışındaki Başlıca Uygulamalar*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 443, Ankara 1978). Sayın A. Dilâçar, bu bilinçlemenin Türkiye dışındaki tarihsel çizgisini şöylece özetliyor bize: "Anadili ilkelerinin Avrupa'da Rönesans çağından önce uygulamaya başladığını yukarıda gördük. Bu akımın bayraktarı Dante idi (1265-1321), savunulan dil İtalyanca, alttabakadaki sömürülen diller de Eski Yunanca ile Latince. Martin Luther'in gününde, Almanya'ya akın eden bir yabancı düşman yoktu. Çabası, geniş bir alana serpili bulunan türlü Alman lehçe ve ağızlarından, herkesin anlayabileceği ortalama bir yazın dili ortaya çıkarmaktı. Çekli Protestan eğitimci Komensky'nin amacı ise, Dante'nin yolundan yürüyerek, onun yazın dili ilkelerini eğitime uygulamak, yani eğitim dilinin Latince değil, anadili olmasını sağlamaktı. Finli Protestan Mikael Agricola'nın durumu ise bambaşka idi: yabancı bir dilin, yani İsveççenin akımına karşı Finceyi korumak. Avrupa dillerinin çoğu Hint-Avrupa dil ailesindendi, Fince ve Macarca ise Fin-Ugor topluluğuna bağlı idi. Yıllar boyunca kültür ve öğretim dili olan Latincenin çevresine düşen Macarlar, bir süre sonra Fince ile birlikte Almancaya karşı savaş açmış. Hint-Avrupa dillerinin Germen dalından olan Almanlar da er geç Latince ile Fransızcanın önüne set çekmiş, bunlardan gelen alıntıları da temizlemek zorunda kalmıştır. Aynı yolda Avrupanın Hint-Avrupa asıllı olan öbür topluluklarını da, sonunda, anadili ilkelerini uygulamaya sürüklemişlerdir".

Anadili yabancı saldırılardan koruyarak çağdaş bilgilerin, düşünce ve duyguların iletişimi için yeterli bir dil düzeyine ulaştırmayı amaçlayan ve daha sonraları örgütlendirilen bu önlemler günümüzde daha etkin, çok yönlü bir savaşımı gerektirmektedir. Çünkü hızla ilerleyen bilim ve uygulamalar, her gün yeni kavramlar üretmekte, bunlar yayın araçlarıyla kısa bir sürede üreten ülkenin diliyle yayılmaktadır. Bu nedenle, özellikle Amerikancaya karşı ulusal varlığın temel taşı olan dili korumak, yaratılan yeni kavramları yerli sözcüklerle karşılamak, günümüzdeki bütün anadili geliştirme çalışmalarında baş yeri tutmaktadır.

Kardeş dil Azerbaycan Türkçesi de, anadile ilişkin bu kaygıları gidermeye yönelik ürünlerle zenginleştirilmekte, çağdaş bilim ve kültür dili olma yolunda terim hazırlama çalışmalarının titiz örneklerini vermektedir.

Yanı başımızda, aşağı yukarı bizimle aynı tarihlerde başlatılan bu çalışmalarını yansıtmak, uygulamalarına ilişkin kimi örnekleri sergilemek yararlı olacaktır kanısındayım. Kısaca derlemeye çalışacağım bu bilgiler, günümüzde daha etkin boyutları zorlayan terim çalışmalarımıza ipuçları vereceği gibi, terimlerin uluslararası olduğunu savlayanlara, yeni terimlerle anlaşılabilir bir bilim dili oluşturulduğunu ileri sürenlere de ışık tutacaktır.

Azerbaycan Türkçesinin bilimsel iletişim için yeterli olmadığı, çağdaş kavramları karşılayan terimlerle geliştirilmesi gerektiği 1920'lerde tartışılmaya başlar. Sonraki yıllarda yayımlanan bir sözlüğün önsözünde yer alan şu sözler, bu tartışmaların kaynağını belirleyen önerileri, terim çalışmalarını zorunlu kılan nedenleri çok iyi aktarmaktadır: "Bütün tıbbi elmlerinde hususena anatomyada işledilen istilahlarm çoku Yunanca ve Latince dillerinden alınmıştır. Son zamanlarda şu'ralar ittifakında ve birçok harici memleketlerde ölü Latin ve kadim Yunan dilleri tesirinden kaçmak ve ana dilinde istilahlr yaratmak cereyanı görölmektedir. Geniş dayirede Türkçe anatomya istilahları yaratmaya başlayan komitemiz, bu cereyanı nezere almaya bilemezdi" (*Anatomya İstilahları*, s. 3, Bakı 1931).

Çağdaş bilim ve kültürü öz değerleriyle anlatabilecek, değişen dünyayı kendi sözcükleriyle yansıtabilecek bir anadili oluşturma doğrultusundaki görüşler 1922'de eyleme dönüşür. Bu tarihte, Neriman Nerimanov'un başkanlığında kurulan İdareleri Millileştirme Komitesinde yer alan İstilahlar Komisyonu, bu eylemin ilk atılımlarını yapar. Bir iki yıl sonra, Azerbaycan Merkezi İcraiye Komitesine katılan bu kurulun ilk ürünleri bir deneme niteliğindedir daha çok. Özellikle Rusçadan girebilecek terimleri önlemeyi amaçlayan bu çalışmalarda, ortaöğretim sınırları içinde kalındığı görülür.

Bu çabaları daha verimli, yaygın bir düzeye ulaştırma denemeleri İstilah Komisyonunun, Maarif Komiserliğine katılmasıyla gerçekleşir. Ne var ki, bu çalışmaların içeriği de bellibaşlı terimlerin, ana kavramların dışına çıkamamıştır. Yine Rusçaya karşı anadili savunma ereğini güden bu girişimin derli toplu, belirli ölçülerde tutulmuş ilk örneklerinden birkaçı şunlardır: *Hukuk Lüğeti*, Müellifleri: N. Askerof, S. Musabegof, T. Mahmudof, Bakü 1926, 175 s.; *Kimya İstilahları*, Azernesr, Bakü 1927, 35 s.; *Riyaziyyat İstilahları*, Azernesr, Bakü, 1926, 27 s.; *Bitki Adları*, Azernesr, Bakü 1927, 27 s.; *İdare İstilahları*, Bakü 1929, 140 s.

Devrim sonrası atılımlarında ülke için gerekenen uzmanları yetiştirmeye, yüksekokulları Türkleştirmeye yönelik görüşler terim çalışmalarının daha önemle ele alınmasını gerektirir. Bu işi ivedilikle ve bilimsel bir yolla yürütmek amacıyla Baş Elmi Müesseseler İdaresinde Devlet İstilah Komitesi kurulur. 1927'de çalışmaya koyulan bu terim hazırlama kurulu, 1930'

da Terimoloji Şö'besi adıyla, Elmi Tedkikat Enstitütünün içine alınır. Terim çalışmaları bilim adamlarının desteğiyle ilk kez sağlam, doyurucu ürünlerini bundan sonra vermeye başlar. Bu ürünler, bir yöntem arayışı içinde olan terim hazırlama denemelerine sağlıklı, verimli bir üretimin yolunu açar. Öncükilerine göre daha geniş oylumlu, tutarlı olan bu örgütlü yönelimin doğrultusu başka bir önsözde şöyle belirtilir: "Şu'ralar Azerbaycanı, medeniyeti halka yakınlıktır uğrunda div addımlar atır. Bunu başka sahelerde gördüyümüz gibi, tıbbi tehsil sahesinde de görürüz. Son iller içerisinde bir çok orta ve ali tıbb mektepleri açıldı. Bu mekteplerde derslerin çoklu kütlenin bildiyi dilde gedir ve kalanları da geçirilmek üzere. Derslerin tamamile Türkçeye geçirilmesine karşımızda büyük bir mania vardır ki, o da bu yahut diger elmi ihtisasa, hususen tıbb elmlerine ayid Türkçe terminlerin olmamasıdır. Elmi Türk dilinin inkişaf devresinde olması üzünden muellim ve müellifler, her kes öz bildiyi ve istediği termini işledir, neticede dilde büyük bir anarhiye emele gelir. Umumi tıbbi termin lügetinin düzelmesi bu anarhiyanın karşısını bir geder ala biler ve Türkçede, tıbb elminin inkişaf ve terekkesine yardım eder." (*Umumi Tibb Terminleri*, s. 3, Bakı 1932)

Terminoloji Şö'besince yürütülen çalışmalar kısa bir süre sonra ürüne dönüşür. Çeşitli bilim ya da uygulamaya dalına ilişkin Rusça terimlerin karşılıklarını veren kılavuzlar birbiri ardınca yayımlamaya başlar. Devletin desteği, yönlendirmesiyle halk dilinden derlenen, anadilden yaratılan terim önerileri kullanıma sokulur böylece. Değişik alanlardaki terimleri kuşatan bu çalışmaların geniş oylumlu örneklerinden görebildiklerimiz şunlar: *Tarih Terminleri (Rusça-Azerbaycanca)* müellifi: E.E. Salamzade, Bakı 1931; *Nezeri Mekanikten İstilah Lügeti*, Bakı 1930; *Felsefe Terminleri*, Tertib edenler: S. Vasilyev ve M. İsmailov. Komisyona iştirak edenler: V. Çobanzade, M. İsmailov, İ. Hesenov, E. Uvaydulin, B. Huluglu, E. Nazim, A. Tagızade, Bakı 1932; *Anatomya İstilahları (Latince-Türkçe-Rusça)* Tertib edeni: K. Babakişiyev, Bakı 1931; *Umumi Tibb Terminleri*, Tertib edeni: İ. İsmailzade, Komisyona iştirak edenler: İ. İsmailzade, M.E. Efendizade, K. Balakişiev, Bakı 1932; *Fizika Terminleri*, M. Abdullayev, Bakı 1935.

Azerbaycandaki terim çalışmaları, 1950'lerden sonra daha geniş, yoğun girişimleri kuşatır. Çünkü artık yalnız Rusçadan değil batı dillerinden gelmeye başlayan terimler de özleştirmeyi, karşılık bulmayı gerektiren yabancı öğelerin sayısını artırmakta, çabaları ivedi yöntemlere zorlamaktadır. O nedenle ki, bundan sonra hazırlanan terim kılavuzlarının amacı, batı dillerinden girmeye başlayan terimlerin evrensellik savına örnek olabilecek ölçüde tutunmasını önlemektir daha çok. Bunun yanı sıra, Azerbaycandaki ileri uygulamaya alanını etkileyen çağdaş bilgilerin en iyi anadille öğrenilebileceği, uygulanabileceği bu tarihlere tartışılmaz bir gerçektir artık.

Son yıllarda, Azerbaycan SSR Elmler Akademiyasında hazırlanan yeni terim kılavuzlarının içerikleri terim sayısı bakımından daha geniştir. Hızla gelişen, yenileşen bilim ve uygulayımın yeni terimler yaratacağı doğaldır. Ayrıca, terim kılavuzlarını daha geniş yararlanma olanakları verebilecek bir niteliğe kavuşturmak da bu genişletmenin belirgin bir yönünü oluşturmaktadır.

Elmler Akademiyasında oluşturulan bilim kurallarınca hazırlanmış olan terim kılavuzlarından *Neft-Me'den İşlerine Dair İngilizce-Azerbaycanca-Rusça Lüğeti*¹, *Kimya ve Neft E'malına Dair İngilizce-Azerbaycanca-Rusça Lüğeti*², *Gısa Tıbb Terminleri*³, *Elektrik İntigalı ve Senaye Gurğularının Avtomatlaşdırılması Terminleri Lüğeti*⁴ Azerbaycan'da 50 yıldır yürütülmekte olan terim çalışmalarını somutlandıran en yeni örneklerdendir.

Görebildiğimiz bu sözlüklerin içeriğine eğilmek, kullanıma sundukları önerilerden örnekler vermek, sözünü ettiğimiz terim çalışmalarının doğrultusunu aydınlatmak bakımından yararlı olacaktır.

Yeryağı (petrol) üretimi, bu üretimin değerlendirilmesi Azerbaycan'ın en önemli işleyim alanını oluşturur. Bu özellik yeryağına ilişkin kavramları öncelikle ele almayı zorunlu kılmıştır. *Neft-Me'den İşlerine Dair İngilizce-Azerbaycanca-Rusça Lüğeti*, bu zorunlu yönelimin en geniş oylumlu kılavuzudur. Daha sonraki yıllarda yine bu alanla ilgili gereksinimleri karşılamak amacıyla hazırlanan bir başka kılavuz da *Kimya ve Neft E'malına Dair İngilizce-Azerbaycanca-Rusça Lüğeti* adıyla yayımlanmıştır.

Yaklaşık 20 bin terimin karşılıklarını veren bu iki çalışmadan şu örnekler kolaylıkla sıralanabilir: *abrasion* eyilme; *abruption* kırılma, ayrılma; *absorbent* uducu, udan; *accelerant*, *accelerator* sür'etlendirici; *accomodation* uygunlaştırma; *accumulation* yığılma, toplanma; *acid* turşu; *adhesion* yapışma, sürtünme; *aeration* havalama; *affinage* temizleme; *agitation* garıştırma, gatma; *agitator* garıştırıcı; *air cleaner* hava temizleyen; *alternating* deyişen, deyişken; *angle* bucağ; *anhydrous* susuz; *arrange* gurma; *aspirator* hava sorucu; *autodecomposition* öz-özüne parçalanma; *atomization* sepelenme; *axis* oğ; *barrage* bend; *bifid* ikileşmiş; *blender* garıştırıcı, gatar; *branching* kollara ayırma, budaglama; *breakwater* dalgakesen; *carbonization* kömürleşme; *centralizer* merkezlendirici; *charge* yükleme; *clogging* gumla tutulma; *coagulate* çöktürmek; *cohesion* yapışma; *computer* saygaç, sayıcı; *compaction* sıhlanma; *conveyor* daşıyıcı; *cooler* soyuducu; *corrosion* yeyilme, dağılma; *convex* gabarığ; *decanter* çöktürücü; *decay* dağılma, çürüme; *decentralization* merkezden ayrılma; *decolorisation* renksizleşme; *deflector* yanaverici;

¹ Tertib edenler: S.M. Guliev, A.A. Mdivani; redaktor: Prof. S.M. Guliev; Azerbaycan Dövlət Neft ve Elmi-Tehniki Edebiyyat Neşriyyatı, Bakı 1958, 576 s.

² L.S. Zülfugarova, Azerbaycan SSR Elmler Akademiyası Neşriyyatı, Bakı 1967, 371 s.

³ Tertib edeni: M.Y. Ehmədov, redaktoru: Tıbb elmleri doktoru Prof. Ebdürrehim Eliyev, Azerbaycan SSR Elmler Akademiyası Neşriyyatı, Bakı 1969, 325 s.

⁴ Azad Efendizade, Azerbaycan SSR Elmler Akademiyası, Neşriyyatı, Bakı 1966, 155 s.

dehydrator guruducu; *diluent* durulaştırıcı; *discharge* boşalma, yükü boşaldılma, çıkış; *disposition* erleşme; *distributor* bölüştürücü; *ductility* özlülük; *duster* tozuducu, toz tutucu; *ejection* püskürme, tullama; *eliminator* suayıran; *erosion* yuyulma; *evacuation* seyrekendirme; *examination* yoblama; *exchange* deyişme; *expansion* genişlenme; *extender* doldurucu; *filtration* süzme; *flaw* sürüşme; *frequency* tezlik; *friction* sürtünme; *function* birleşme; *furcation* ikileşme, ayrılma *gager* neftölçen; *gasification* gaza döndürme; *globule* kürecik; *gravitation* çekilme; *gummy* özlü, suvaşgan; *heater* ızdırıcı; *heating* gözerme; *holder* tutgaç; *homogeneous* bircinsli; *impermeable* keçirmeyen; *incompressible* sıhılmayan; *inanity* tükenme; *indisposition* yaramazlık; *indicator* gösterici, saygaç; *interlay* tebegelenmek; *isochromatic* birrenkli, aynirenkli; *kick* sıçrama, vurgu; *liquid* ahan, aııcı; *lithification* daşlaşma; *locating* yer seçme; *malleable* döyüle bilen; *mandrel* borudüzelden; *megagon* çobucaglı; *migration* yerdeyiştirme; *mixer* garıdırıcı, gatag; *modification* deyişme; *nuclear chemistry* nüve kimyası; *obversion* dönme, döngü; *odometer* mesafeölçen; *orientation* yöneltme; *original* baş, ilk, başlangıç, birinci; *oscillation* yırgalanma; *outward forcing* iteleme; *percolating* süzülme, sızma; *permanent* deyişmez; *pipe line* boru kemeri, neft kemeri; *precipitant* çöktürücü; *pulverizer* sepeleyici; *quadrangle* dörtbucaglı; *quenching* suya verme; *radiation* şualanma; *raingauge* yağışölçen; *rarefaction*, *rarefication* seyrekendirme, durulaştırma; *reducer* geçirici; *refrigerator* soyuducu; *regulator* tenzimleyici; *rotation* fırlanma; *saturation* doyurma; *sedimentation* çökme; *sediment* çöküntü, ılt; *self propagation* öz-özüne yayılma; *separator* ayırıcı; *solvent* eritici, helledici; *spray* çileyici; *stabilization* sabitleştirme, dayanıklaştırma; *substitution* evez etme, yerine goyma; *tanker* neft gemisi; *testing* yoblama; *torsion* burulma, burma; *transportation* göçürme; *transition* geçiş, geçit; *uniform* bircinsli; *unity* birlik; *unstable* dayanıksız; *vacuity* boşluk; *vaporizer* buharlaşdırıcı; *variation* deyişme; *vibration* titredici; *viscosity* özlülük, yapışganlık; *voltage* gerginlik; *wavemeter* dalgaölçen; *weathering* aşınma; *widener* genişlendirici; *whitening* ağartma; *water heater* gaynadıcı.

Tıp, konusundan gelen özellikle bilgilerini topluma aktarmayı, uygulamayı görev edinmiş bir bilim dalı. Bu nedenle Azerbaycandaki terim çalışmalarında da tıp alanının özel bir yeri olmuştur. Bu bilim dalıyla ilgili çabaların ilk ürünü 1932 yılında “*Umumi Tibb Terminleri*” adıyla verilir. Daha sonraki yıllarda ise, bu geniş bilim alanının kimi uzmanlık dallarına ayrılarak işlendiği görülmektedir.

Tıp terimlerine ilişkin çalışmaları kılavuz niteliğinde yansıtan en son örnek “*Gısa Tibb Terminleri*” adıyla basılmış bulunuyor.

Bu kılavuz, Rusça ve Latince karşılıklarıyla 6000 terimi içermektedir. Ayrıca halk dilinde kullanılan tıp terimlerini, Rusça ve Latince karşılıklarıyla veren bir dizini de bulunabiliyoruz bu sözlükte. Kılavuzdan rasgele şu örnekleri alabiliriz: *abscessus* irinlik; *abscessus pulmonum* ağ ciyer

irinliyi; *acne* sızag; *adaptatio* uygunlaşma; *adstringens* büzücü, büzüştürücü; *aërophagia* havaudma; *affectus* tutma; *albinismus* alalıg; *alcoholismus* içki düşgünlüyü; *analgesia* ağrısızlaştırma; *analgetica* ağrıkesen dermanlar; *analgeticus* ağrıkesen, ağrıkesici; *antheliks* garşıgıvrım; *anthrax* garayara; *antihelminica* gurdgovan dermanlar; *aparotomia* garnıyarma (açma); *apathia* ruh düşgünlüyü; *aphonia* ses tutulması; *azoospermia* tohumusuzlug; *baryakusia*, *baryekoia* ağreşitme; *bilocularis* ikiyuvalı; *calcinatio* kirecleşme; *capitulum* başcıg; *capitulum costae* gabırğa başcığı; *cardiovascularis* ürek-damar; *carnificatio* etleşme; *caruncula lacrimalis* gözyaşı etciyi; *cataracta* garasu; *causticus* yandırıcı; *colica* sancı; *colica sitercoralis* bağırsag sancısı; *collum dentis* diş boynu; *colpus* uşaglıg yolu; *congenitus* anadangelme; *convexus* çıkıg; *cortex* gabıg; *cortex cerebri* beyin gabığı; *costae spuriae* yalan gabırğalar; *cousticus* dağlayıcı; *cutis anserina* gaz derisi; *cyanosis* göyeme; *denticulus* dişcik; *dilatator oris* ağızaçan; *dipsa* yangı; *dosis* atım; *emuresis* sidiyi sahlaya bilmeme; *epiglottis* gırtlag gapağı; *erythropia* gırmızıgörme; *excitans*, *excitator* oyandırıcı oyadıcı; *experimentum* sınağ; *fissura orbitalis* gözyuvası yarığı; *fractura* sınağ; *fundus ventriculi* me'de dibi; *furuncullosis* çibantökme; *gastrorrhexis* me'de yırtılması; *gemelli* çobdöllülük; *generalisatio* yayılma; *genuinus* anadangelme; *glomus* yumag; *gluttitio* udguma bilmeme; *gonorrhoea* süzenek; *granulum* denecik; *haemangioma* gan damar şişi; *haematoma* gan şişi; *haemorrhagia cerebralis* beyine gansızma; *haemostaticus* gankeken; *haemostasis* gan durğunluğı; *hallucinatio* garabasma; *hemeralopia* gece korluğı; *hemiarthrosis* yarımoynağ; *herpes* uçug; *hilus renalis* böyrek gapısı; *hydrophilus* suseven; *hypermetropia* uzaggörme; *hypnotica* yuğugetiren dermanlar; *icterus* sarılığ; *ictus cordis* ürek vurğusu; *impetigo* sarıyara; *injectio* iynevurma; *insula* adacığ; *ischium*, *ischadicus* oturag; *labium leporinum* dovşandodağ; *lagophthalmus* dovşangöz; *laryngoscop* gırtlag güzgüsü; *leukosis* ağ ganlılıg; *ligula* gayışgurd; *litholysis* daş erimesi; *lobulus* paycıg; *lunatismus* yuğulu gezme; *lunula unguis* dirnag aycığı; *matrix unguis* dirnag yatağı; *menarche* ilk aybaşı; *monolepsia* birgözle görme; *morbilli* kızılca; *mortalis* ölümcül; *myopia* yağıngörme, yağından görme; *nasopharynx* genzik; *nyctalopia* gündüz korluğı; *obstetrix* mamaça; *ovarium* yumurtalıg; *pachydermia* galınderilik; *palatoschisis* damag yarığı; *palpitatio cordis* ürek döyüntüsü (döyünmesi); *papilla* memecik; *paroxysmus* tutma; *patogenes* besteliktöreden; *pendens*, *pendulans* sallag; *penetrans* deşibkeçen; *perceptio* gavrama; *petrificatio* daşadönme, daşlaşma; *photophobia* işıgdan gorlma; *pityriasis* govag; *plethora* çobganlılıg; *prostratio* gücden düşme; *pseudothanotos* yalan ölüm; *pubertas* ergenlik; *punctum coecum* kor leke; *putredo* çürüntü; *pylorus* me'de çıbacağı; *pyogenes* irintöreden; *radicula kökcük*; *radix nasi* burun kökü; *rheumatismus* yel besteliyi; *rhinophyma* şişburun; *roconvalescentia* sağalma; *ronchus* hırıldama; ..*sectio* kesme, yarma; *scoliosis* onurğanın yana eyilmesi; *sitis* yangı; *somnambulismus*

CAMIN KIRIK YERİNDEKİ MAVİ

*Salverin şimdi yorgun atları
gümrah çayırlarda varsın kişnesin.
Mırmırlasın boncuk gözlüm kediler,
köşebucaklarda uykularını demlendirsin.
Bir kanat vuruşta delsin,
sürme gözlüm güvercinler
göğün derin maviliğini.*

*Börtüböcek, katırtırnakları,
kavaklar, ulu çınarlar, selviler,
sessizce bel versinler.
Tüm eş dost, el bağlayıp dursun divan,
soylu ressam Orhan,
geçiyor caddelerden.*

Salim Şengil

yuhulu gezme; *somnifera* yuhuetiren dermanlar; *somniloquia* yuhuda da-
nışma; *species* yığıntı; *splenoptosis* dalağın sallanması; *spontaneus* öz-özüne,
özbaşına; *stixis* sancı; *stridor aurium* gulag gürültüsü; *tabes dorsalis* bel
guruması; *thermophorum* ısıtıcı, gızdırıcı; *thrombus* tıhaç; ...*tomia* kesme,
yarma; *torticollis* eyriboyunlug; *tractus opticus* görme yolu; *transfusio*
köçürme; *tuberculum* gabarcıg; *tumor malignus* yaman şiş; *typhus* yatalag;
unifoetalis birdöllü; *ureter* sidik abarı; *vagina* uşaglug yolu; *vagus*, azan;
vasoconstrictores damardaraldıcılar; *ventriculus* me'decik; *vesicula* govug-
cug; *vesicula germinativa* döl govuğu; *via partus* doğum yolu; *visitatio*
hesteleri yohlama; *vivipara* diridoğma; *xanthopsia* sarıgörme; *xerostomia*
ağız guruluğu.

Günümüzde hızla ilerleyen uygulayım alanlarından biri de elektrik.
Her düzeneğin elektrikliye dönüştüğü, elektrikle üretim yollarına geçildiği
bir çağdayız. Bu nedenle, gelişmekte olan dillerde bu alanla ilgili yabancı
terimlerin sayıca çok olması doğal karşılanmalıdır. Azerbaycan Türkçesinde
de girmiş ya da girmekte olan yabancı terimlerin çoğu elektrikle ilgili. Bunun
için, Azerbaycanda sürdürülen çalışmalarda elektrik terimleri özel bir doğ-
rultuyu oluşturmaktadır.

Bu yönlenimin ürünlerinden biri de *Elektrik İntigalı ve Senaye Gurğularının Avtomatlaşdırılması Terminleri Lüğeti*. Elektrikle ilgili kavramların Azerbaycan Türkçesindeki adlarını Rusça, İngilizce karşılıklarıyla veriyor bu kılavuz. Sonuna eklenmiş olan Rusça ve İngilizce dizin, kılavuzun kullanım olanağını artırıyor ayrıca.

Bilgilerini ve uygulamalarını hızla yığınlara aktarabilen bir alan olması nedeniyle sökülüp atılamayan yabancı terimlerin sayıca çokluğuna karşın, anadilde yaratılmış şu karşılıklar da gözden kaçmıyor bu çalışmada: *admittance* keçiricilik; *advence* gabaglanma; *alternating frequency* değişen tezlik; *amplification* güçlendirme; *amplifier* güçlendirici; *angular displacement* bucag yerdeyişmesi; *axis ob;* *beat, beating* döyünme; *cathode follower* katod tekrarlayıcısı; *chopper* gırıcı; *coil* sargaç; *conditions of similarity* oşarlıg şartleri; *control* idareetme, tenzimleme; *convergence* yığılma; *converter* çevirici; *decomposition* ayırma; *delay* gecikme; *density* sıblıg; *direction indicator* dönüş göstericisi; *distortion* pozulma; *distribution* paylanma; *envelope* gurşayan; *equipment* avadanlıg; *frequency* tezlik; *friction* sürtünme; *forward voltage* düzüne gerginlik; *hole* deşik; *ignition* yandırma; *increment* artım; *key* açar; *leakage* sepeleme; *measurer, meter* ölçen, ölçücü; *multiplier, multiplying unit* vurma gurğusu; *position switch* yol açarı; *primary element* verici; *pulsation* döyünme; *rectifier* düzlendirici; *recorder, register* yazıcı kuruluş; *rotation* fırlanma; *root distribution* köklerin paylanması; *stability* dayanılgı; *saturation* doyma; *slip* sürüşme; *spark electric* gıgılcım boşalması; *series connection* ardıcıl birleşme; *sequence* ardıcılıg; *starting device* işesalma kuruluşu; *supply voltage* besleyici gerginlik; *switching* goşma; *traction load* dartı yükü; *winding* dolag.

Anadilini, çağdaş uygarlığın kavramlarını karşılayabilecek bir bilim dili düzeyine ulaştırmaya yönelmiş bir başka ülkede, Azerbaycan'da yürütülen bilinçli çalışmaların somut örneğidir bu terimler. Türkçenin bitek toprağında yeşertilen yeni ürünlerden derleyebildiğimiz bu demet, geleceğin zengin, gelişmiş Azerbaycan Türkçesini şimdiden gösteriyor bize.

UYGULAYIM TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

15 lira

YAZIN VE BİLİM DİLİMİZ

Adnan Binyazar - M. Öztekin